

NEJEKOLOGIČTĚJŠÍ JSOU MÉNĚ PŘÍZNVIVÉ OBLASTI ČR A CHRÁNĚNÁ ÚZEMÍ

ZEMĚDĚLSTVÍ V MÉNĚ PŘÍZNVIVÝCH HORSKÝCH A PODHORSKÝCH OBLASTECH ČESKÉ REPUBLIKY SE K EKOLOGICKÉMU ZPŮSOBU OBHOSPODAŘOVÁNÍ PŘIKLÁNÍ NEJČASTĚJI. NEJVĚTŠÍ PLOCHY PŮDY V EZ SE NACHÁZEJÍ V POHRANIČNÍCH HORNATÝCH OKRESECH. ZEMĚDĚLCI Z ÚRODNÝCH KOUTŮ NAŠÍ ZEMĚ ZŮSTÁVAJÍ NAOPAK VŮČI PRINCIPŮM EKOLOGICKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ ZATÍM IMUNNÍ.

K ekologickému zemědělství neodmyslitelně patří přirozený chov hospodářských zvířat. Foto: Kateřina Čapounová

Ekologické zemědělství (EZ) je v České republice často vnímáno jako neproduktivní způsob hospodaření, zejména kvůli převažujícím výměrám na trvalých travních porostech. Data však napovídají, že se tak děje často neprávem, neboť ekologicky obhospodařované louky a pastviny se nacházejí tam, kde zornění není možné či žádoucí.

CÍLENÉ SMĚŘOVÁNÍ PODPOR

je levnější, než sanace následných škod, které mohou být jak z hlediska přírody, tak i sociálního často těžko vratné. Naším společným cílem by mělo být zvyšování počtu uvědomělých zemědělců hospodařících šetrně a rozumně. Jak se to v České republice daří i jaký je stav půdy u nás, se dozvíte na www.rokpudy.cz (zdroj ČTPEZ)

K ekologickému zemědělství neodmyslitelně patří přirozený chov hospodářských zvířat. Pástevní způsob chovu představuje velkou výhodu zejména v oblasti jejich pohody. Díky EZ je dnes welfare v České republice přirozeně zajištěno již pro významné procento zvířat (16 % skotu, 45 % ovcí, 37 % koz a 20 % koní z celkového počtu chovaných zvířat). „Právě pro pástevní způsob chovu je logické, že se provozuje zejména na trvalých travních porostech, které v horských a podhorských oblastech převažují,“ komentuje rozšíření EZ Kateřina Urbánková, manažerka PRO-BIO Svazu ekologických zemědělců. Nutné je zmínit i fakt, že absence agrochemikálií v ekologickém zemědělství přispívá k ochraně biodiverzity i přírodních zdrojů – zejména půdy a vody.

Plochy půdy v EZ

Z celorepublikového pohledu činil v roce 2014 dosáhl podíl veškeré půdy

v EZ vůči celkové zemědělské půdě ČR hodnoty 11,7 %, což je stejně jako v roce 2013. Ekologickými zemědělci bylo v ČR v roce 2014 obhospodařováno více než 40 % trvalých travních porostů, téměř 2 % orné půdy a přes 10 % ploch trvalých kultur (resp. téměř 15 % sadů, 5 % vinic a 0,1 % chmelnic). Podíl orné půdy v ekologickém zemědělství mírně stoupl v letošním roce. „Po období stagnace se do systému EZ zapojili další, zejména menší zemědělci, kteří mají svou činnost diverzifikovanou, a tedy hospodaří také na orné,“ uvedla Kateřina Urbánková, manažerka PRO-BIO Svazu ekologických zemědělců.

Pět nej ekokrajů

Nadpoloviční většina půdy (60 %) je koncentrována v pěti krajích ČR. Jedná se o hornaté okresy v Jihočeském, Plzeňském, Karlovarském, Moravskoslezském a Ústeckém kraji (viz tab. 1). V těchto krajích průměrná velikost

ekofarem výrazně převyšuje celostátní průměr pro EZ 127 ha - v kraji Karlovarském je to 266 ha a v Ústeckém 175 ha. Porovnáme-li okresy, nalezneme v naší republice pětici regionů, kde se ekologickému zemědělství vyloženě daří. Největší výměry ploch v EZ leží v okresech Bruntál, Český Krumlov, Tachov, Karlovy Vary a Cheb. Celkově zde ekofarmy obhospodařují téměř 130 tis. ha, což je 27 % veškeré ekologické plochy ČR. Těchto pět okresů má i největší výměru trvalých travních porostů v EZ. Nejvíce orné půdy v EZ najdeme v okresech: Tachov, Břeclav, Karlovy Vary, Znojmo a Uherské Hradiště, přes tři tisíce hektarů v každém z nich. Společných více než 17 tis. ha tvoří třetinu orné půdy v EZ v ČR. V oblastech s vysokým stupněm zornění se ekologické zemědělství zatím významně neuplatňuje. Zastoupení EZ je zde dlouhodobě velmi nízké, a to v rozmezí od 3 do 8 %. V roce 2014 byl celorepublikový průměr ploch v EZ (tj. 11,7 %) překročen

v osmi krajích, přičemž vysoce nad tímto průměrem s 44 % vede Karlovarský kraj.

LFA a ekologické zemědělství

Polovina veškeré zemědělské půdy v ČR spadá do LFA (Less Favoured Areas – méně příznivé oblasti). Orná půda zde zaujímá 932,0 tis. ha (51,4 % z. p. v LFA) a travní porosty 839,1 tis. ha. V rámci LFA připadá zhruba třetina půdy na horské oblasti (524 tis. ha), 60 % na ostatní méně příznivé oblasti (1 051 tis. ha) a 10 % na oblasti se specifickými

omezeními (209 tis. ha). Zastoupení ekologického hospodaření v LFA je významné (viz tab. 2). Z celkové výměry 487 tis. ha v EZ se nachází až 88 % v LFA (tj. 93 % TTP a 65 % orné půdy). Téměř čtvrtina veškerých ploch v LFA je obhospodařována ekologicky (cca 430 tis. ha), přičemž jde o 45 % TTP a 5 % orné půdy v těchto oblastech. Zejména v horských oblastech se ekozemědělci starají především o pastviny, v ostatních méně příznivých oblastech převažuje výměrou orná půda (68:31).

Ekologické zemědělství v LFA je přirozeným řešením

Je patrné, že se ekologické zemědělství rozvíjí zejména v lokalitách, kde jsou zhoršené produkční podmínky, a to ať již z pohledu přírody samotné, či nutnosti její ochrany.

Rozvoj ekologického systému hospodaření v České republice v tomto ohledu kopíruje přirozený vývoj EZ ve vyspělých zemích Evropy. Vzhledem ke snadnějšímu přechodu z konvenčního systému na EZ byl obdobný vývoj jako u nás zrna-

menován dříve v sousedním Německu či Rakousku. I zde byly do EZ převedeny nejprve trvalé travní porosty, rozvoj EZ na úrodných plochách v nížinách tam pak masivně následoval v přímé vazbě na zvýšenou poptávku po biopotravinách, společně s aplikací inovativních postupů a environmentálně šetrných agrotechnik na orné půdě. Českou specialitou jsou však v porovnání s těmito státy velké zemědělské statky, vysoký podíl propachtované půdy a zejména nízký zájem spotřebitelů o biopotravinu. Právě jejich nákup představuje pro Rakušany i Němce vedle „zdraví“ i jasnou podporu místní produkce a životního prostředí a byl podnětem k rozšíření ekologického zemědělství do nížin a na ornou půdu.

Pro řadu vyspělých zemí je podpora ekologického zemědělství jedním z nástrojů ke zmírnění negativních dopadů změn klimatu a snižování emisí skleníkových plynů. „Ekologicky obhospodařované půdy mají prokazatelně vyšší schopnost vyrovnat se lépe s nadcházející klimatickou změnou a náhlými výkyvy počasí. Živá půda s dostatkem organické hmoty a dostatečnou vodní kapacitou bude těmto nepříznivým trendům mnohem lépe odolávat. Bude to nejvíce zřetelné právě v LFA oblastech s velkou svažitostí a mělkými půdami náchylnými k erozi,“ popisuje význam EZ Ing. Milan Boleslav ze Svazu marginálních oblastí, který sdružuje řadu ekozemědělců hospodařících v horských a podhorských oblastech. „Česká republika patří v Evropě mezi státy s nejvyšším stupněm zornění a zachování travních porostů v produkčně znevýhodněných oblastech by tak měla být jednou z priorit zemědělské politiky.“

Cílem EZ není primárně maximalizace výnosů, nýbrž produkce zdravé a kvalitní potraviny či suroviny při souběžné údržbě veřejných statků, hlavně zdravé půdy a čisté vody. Zatímco poptávka po bioproduktech v ČR vzhledem k nízké kupní síle není vysoká, poptávka po výše uvedených mimoprodukčních přínosech EZ ze strany veřejnosti rozhodně ano.

Chráněná území

Dalšími lokalitami, kde ekologické zemědělství hraje důležitou roli, jsou chráněná území. Jedná se o zvláště chráněná území (ZCHÚ) a soustavu chráněných území Natura 2000, zahrnující Ptačí oblasti a Evropsky významné lokality, jež byla povinně vyhlášena po vstupu do EU. Celková rozloha chráněných území (bez překryvů) zaujímá 21 % veškeré půdy v ČR a zároveň zde leží téměř 11 % zemědělské půdy dle LPIS (tj. 388 tis. ha v poměru 1:2 orná půda a TTP). Zvláště chráněná území (velkoplošná ZCHÚ a maloplošná ZCHÚ mimo NP a CHKO) zabírají přibližně 16 % celkové rozlohy ČR (1 256 tis. ha), z toho 303 tis. ha tvoří zemědělská půda ze dvou třetin

Zastoupení ploch EZ dle užití půdy na jejich celkové výměře v krajích ČR v roce 2014

Kraj ¹⁾	Výměra celkové půdy v EZ (ha) ²⁾	Z toho výměra (ha):		Zemědělská půda ČR (ha)	Zornění (%)	Podíl půdy v EZ na celkové výměře dané kategorie užití půdy v ČR (%)		
		OP	TTP			z. p. celkem	OP	TTP
Karlovarský	54 626	3 842	50 700	124 012	43,4	44,0	7,1	76,2
Liberecký	32 071	1 825	29 889	139 690	46,3	23,0	2,8	45,3
Moravskoslezský	54 543	3 576	50 105	274 087	62,0	19,9	2,1	58,2
Zlínský	36 640	4 888	30 788	192 967	63,0	19,0	4,0	53,7
Ústecký	43 088	2 404	39 994	275 324	65,8	15,6	1,3	55,0
Plzeňský	54 732	8 486	45 962	378 166	67,4	14,5	3,3	41,9
Jihočeský	69 781	5 963	63 161	489 693	63,3	14,3	1,9	38,3
Olomoucký	38 693	2 145	36 085	278 562	73,9	13,9	1,0	63,7
Královéhradecký	21 690	2 207	19 274	277 229	68,7	7,8	1,2	27,3
Pardubický	14 687	1 869	12 728	270 881	72,5	5,4	1,0	20,7
Vysočina	21 752	6 021	15 438	408 939	77,2	5,3	1,9	18,8
Jihomoravský	17 039	9 000	5 600	425 168	82,8	4,0	2,6	18,6
Středočeský	17 644	4 148	12 906	661 027	82,8	2,7	0,8	17,9
HL. m. Praha	36	20	14	19 878	72,6	0,2	0,1	1,6
Celkem	477 023	56 335	412 644	4 215 621	70,7	11,3	1,9	41,4

1) Kraje jsou v tabulce seřazeny dle podílu výměry celkové půdy v EZ na celkové zemědělské půdě ČR.

2) Celková výměra v EZ nezahrnuje plochu rybníků a do rozdělení krajů je zahrnuta jen půda v LPIS.

Proto je zde uváděný podíl půdy v EZ na celkové zemědělské půdě nižší (11,3 % oproti 11,7 %).

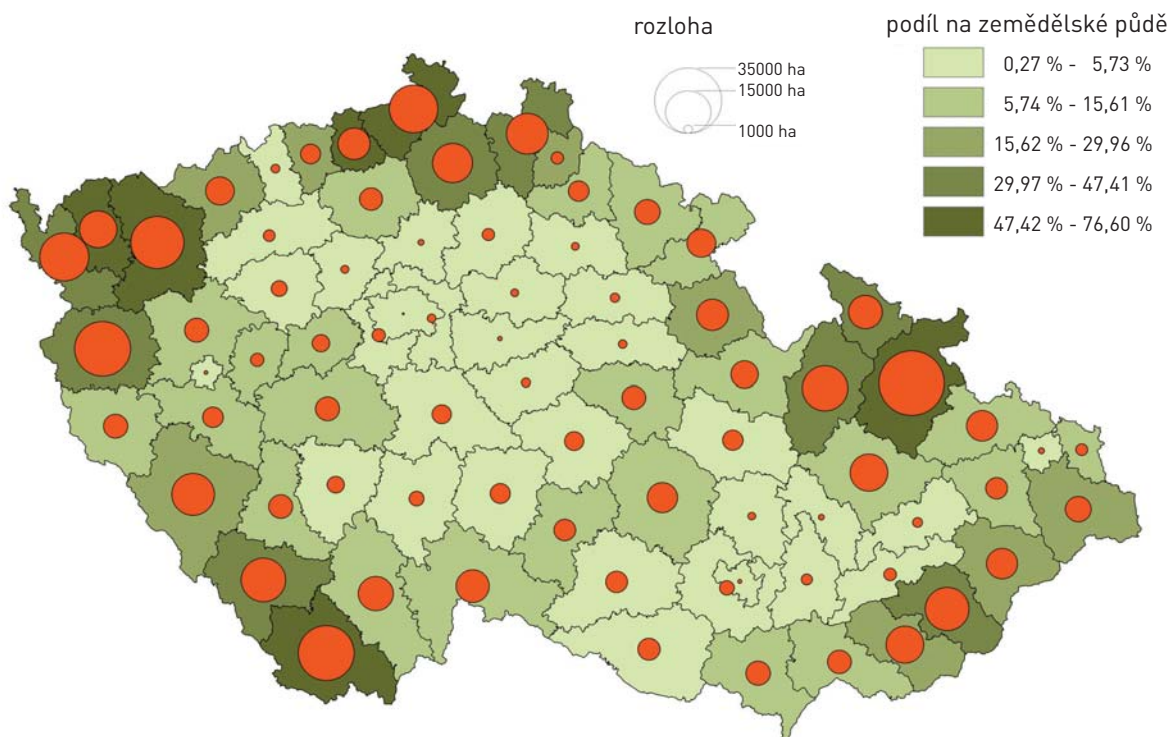
Zdroj: REP (údaje k 31. 12. 2014); Souhrnné přehledy o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí ČR (ČÚZK); zpracoval ÚZEI.

Zastoupení ploch EZ v LFA dle typů LFA a dle užití půdy TTP a OP

Kategorie LFA	Celkem z.p. (tis. ha)			Orná půda (tis. ha)			TTP (tis. ha)		
	LFA	z toho EZ	podíl EZ	LFA	z toho EZ	podíl EZ	LFA	z toho EZ	podíl EZ
LFA H	524,0	227,2	43,4 %	145,5	14,1	9,7 %	375,3	212,3	56,6 %
z toho H1	30,9	23,4	75,7 %	0,2	0,0	3,6 %	30,6	23,4	76,2 %
z toho H2	65,7	42,8	65,1 %	4,2	0,7	15,7 %	61,3	42,0	68,6 %
z toho H3	263,7	102,0	38,7 %	90,5	8,4	9,3 %	171,7	93,4	54,4 %
z toho H4	97,2	42,2	43,5 %	20,1	3,3	16,4 %	75,9	38,5	50,7 %
z toho H5	66,5	16,8	25,2 %	30,5	1,7	5,6 %	35,7	15,0	42,0 %
LFA O	1 050,6	119,2	11,3 %	718,4	25,6	3,6 %	325,4	92,7	28,5 %
z toho OA	815,8	106,0	13,0 %	532,5	21,8	4,1 %	278,3	83,5	30,0 %
z toho OB	234,8	13,2	5,6 %	185,9	3,8	2,1 %	47,0	9,2	19,5 %
LFA S	209,3	82,5	39,4 %	68,2	5,3	7,8 %	138,4	76,4	55,2 %
LFA celkem	1 783,9	428,9	24,0 %	932,0	45,0	4,8 %	839,1	381,4	45,4 %

Zdroj: LPIS (MZe) k 31.7.2015

Zemědělská půda v režimu ekologického zemědělství

pokrytá trvalými travními porosty. „Je více než žádoucí, aby chráněná území byla obhospodařována šetrně a v souladu s přírodou. Dodržování zásad ekologického zemědělství zde má větší opodstatnění, než kdekoli jinde,“ říká Pavlína Samsonová, ředitelka Bioinstitutu, který se ekologickým zemědělstvím a udržitelným rozvojem hospodaření dlouhodobě zabývá. V současné době je ekologické zemědělství uplatňováno na zhruba 40 % zemědělské půdy zařazené v ZCHÚ. Navíc většina těchto ploch leží současně i v méně příznivých oblastech (91 % luk a pastvin a 55 % orné půdy).

Největší plochy EZ najdeme ve čtyřech CHKO s výměrou mezi 15 až 20 tis. ha. České středohoří, Bílé Karpaty, Slavkovský les a Šumava společně zabírají více než 60 % všech ekologicky obhospodařovaných ploch, což je zároveň čtvrtina celkové zemědělské půdy ve zvláště chráněných územích. CHKO Slavkovský les, Šumava a Bílé Karpaty patří společně ještě s CHKO Orlické hory a Labské pískovce k oblastem s nejvyšším zastoupením ploch v EZ v rámci ZCHÚ v rozmezí 67 až 88 %. Ve zvláště chráněných územích napomáhá ekologické zemědělství šetrným způ-

sobem hospodaření k ochraně cenných stanovišť. Podpora zemědělců hospodařících v LFA přináší zase benefity v podobě udržení života na venkově a zachování venkovské krajiny.

Ekologické zemědělství jako způsob ochrany půdy

Pro zemědělce, ať již ekologické či konvenční, je půda klíčová. Její kvalita a úrodnost je však dnes negativně ovlivňována nedostatkem péče a výživy. To v konvenčním zemědělství spočívá zejména v jednostranné aplikaci minerálních hnojiv bez doplnění organických.

SPOČÍTAT SI ON-LINE BILANCI ORGANICKÉ HMOTY V PŮDĚ MŮŽETE ZDE:

www.organickahmota.cz/#/bilance
(zdroj VÚMOP)

Přestože ekologické zemědělství dokáže s organickou hmotou v půdě mnohem lépe nakládat, uplatňuje se zatím bohužel především v oblastech se zhoršenými produkčními podmínkami. Naprostá většina orné půdy je využívána konvenčními zemědělci. Důvodem je zejména nedostatek zkušeností sedláků s tímto typem produkce: obava z poklesu výnosů, tlaku škůdců, chorob a zaplevelení, neznalost vhodného sledu plodin a často i absence meziplodin v osevních postupech.

I když je prokázáno, že poklesy výnosů v EZ spolehlivě vynahradí úspory externích nákladů, zemědělci na orné půdě i nadále spoléhají raději na dodatečné vstupy živin a agrochemikálií, než na přirozenou autoregulaci a rovnováhu ekosystému, kterou je potřeba při přechodu na ekologický způsob hospodaření dlouhodobě podporovat.

Péče o půdu samotnou je dnes klíčem k udržitelnému hospodaření. Potenciál, který v tomto ohledu nabízí ekologické zemědělství, u nás zůstává zatím nevyužit. Cestou ke změně jsou lepší využívání moderních agroekologických přístupů, kvalitní poradenství, uvědomělý spotřebitel a schopnost uvažovat v dlouhodobých horizontech.

Ačkoliv organická hmota tvoří pouze malou část půdy, má pro její úrodnost zásadní význam. Díky optimálnímu obsahu a kvalitě půdní organické složky je kladně ovlivněn koloběh prvků (sorpcí/uvolňování živin do půdního roztoku), je podpořena biologická činnost (význam pro strukturotvornost a nepřímo pro fyzikální stav půdy), optimalizuje se fyzikální stav půdy (infiltrace a retence vody, ale i požadované provzdušnění) apod. Z tohoto důvodu je třeba hospodařit tak, aby se přirozené úbytky půdní organické hmoty vyrovnaly a v dlouhodobém horizontu nedocházelo k pozvolnému, ale stálému snižování obsahu půdní organické hmoty.

Zásadní význam pro všechny způsoby hospodaření má kvalita a vlastnosti půdy. Foto: Sylva Horáková

Zpracovala Kateřina Čapounová a Andrea Hrabalová pro Českou technologickou platformu pro ekologické zemědělství